

การเชื่อมโยงโซ่อุปทานวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้าง
THE LINKAGE OF SUPPLY CHAIN OF THACHANG COMMUNITY
ENTERPRISE IN TOURISM

นุชจรี ภัคดีจ่อหอ¹ รตามณี พัลลภชนกนาถ¹ และ ชิตวรา บรรจงปรุ¹

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Nutcharee Pakdeechoho¹ Radamanee Panlopchanoknat¹ and Chitwara Banjongpru¹

¹Faculty of Management Science, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

(Received: February 13, 2021; Revised: July 11, 2021; Accepted: October 14, 2021)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้าง และการท่องเที่ยวในตำบลท่าช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา 2) ศึกษาศักยภาพของ อุปทานการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยว และ 3) เสนอแนะแนวทางการเชื่อมโยงโซ่อุปทาน การท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้าง จากระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวม ข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการระดมสมอง กลุ่มเป้าหมายจำนวนรวม 15 คน ได้แก่ ผู้นำและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้าง ผู้แทน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้าง นักท่องเที่ยว และภาคีเครือข่ายการวิจัยภาครัฐและเอกชน ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์สรุปอุปนิสัย

ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้างมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวตามประเพณีและกิจกรรมนันทนาการ ใน 4 แหล่งท่องเที่ยวหลัก ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำมูล คือ ลานไพรเฉลิมพระเกียรติ ซากเรือโบราณ ภูมิทัศน์ช้างศึกดำบรรพ และสะพานดำ โดยการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลท่าช้าง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาทัศนศึกษาเป็นหมู่คณะ บางส่วนมาเป็นครอบครัว และกลุ่มเพื่อนฝูง นอกจากนี้ ในพื้นที่ยังมีกลุ่มอาชีพที่ผลิตสินค้าอาหาร เครื่องใช้ในบ้าน ของฝาก ของที่ระลึก และให้บริการ โฮมสเตย์ที่พัก ศักยภาพของอุปทานการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวใน ตำบลท่าช้าง มีวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้างทำหน้าที่เป็นโซ่อุปทานกลางน้ำ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ และผู้ประกอบการร้านอาหารเครื่องดื่มเป็นโซ่อุปทานต้นน้ำ และผู้ประกอบการให้บริการขนส่งเดินทางเป็น โซ่อุปทานปลายน้ำ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลท่าช้างมีศักยภาพในเรื่องแหล่งท่องเที่ยวเป็น จุดดึงดูดนักท่องเที่ยวและมีเส้นทางเดินทางเข้าถึงได้ง่าย ในขณะที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในบางครั้ง รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พักในบางแหล่งเท่านั้น ดังนั้น แนวทางการเชื่อมโยงโซ่อุปทาน การท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้างควรกำหนดตามศักยภาพด้านอุปทานและทรัพยากร การท่องเที่ยว มีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีการดำเนินการร่วมกันทั้งโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ต้นน้ำและปลายน้ำ ในรูปแบบกลยุทธ์เชิงรุก กลยุทธ์เชิงแก้ไข กลยุทธ์เชิงรับ และกลยุทธ์เชิงป้องกัน การ ดำเนินกลยุทธ์จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากสมาชิกตลอดโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ตำบลท่าช้าง และภาคีเครือข่ายภาครัฐและเอกชน

คำสำคัญ: โซ่อุปทานการท่องเที่ยว, วิสาหกิจชุมชน, ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ABSTRACT

The purposed of this research were 1) to study the current situation of Thachang Community Enterprise in tourism in Thachang Sub-district, Chaloem Phra Kiat District, Nakhon Ratchasima; 2) to study the potential of the supply of tourism and tourism resources, and 3) to provide the supply chain linkage guideline in tourism of Thachang Community-Based Tourism Enterprise. Using qualitative research approach, data was gathered from secondary sources and primary data was collected by conducting observation, in-depth interviews, and brain storming. There were 15 participants as a target group of the study, including leader and members of Thachang Community-Based Tourism Enterprise, the representatives of Thachang subdistrict administration organization, tourists, and private and public research party. Data was analyzed by using content analysis and analytic induction approaches.

The results of the study demonstrated the current situation of Thachang Community-Based Tourism Enterprise has arranged tourism activities in terms of festival and leisure. Four major tourist attractions located by the Moon riverside are the Lan Trai Chaloem Phra Kiat park, an antique boat, the prehistoric elephant park, and a black bridge. According to tourism in Thachang Sub-district, most tourists were groups of field trip while some tourists traveled with their family and friends. In Thachang Sub-district, there are also career groups which produce food, home equipments, and souvenir products as well as provide homestay service. With regard to the potential of the supply side, tourism and tourism resources in Thachang Sub-district, Thachang Community-Based Tourism Enterprise seems to be in the middle of the tourism supply chain while career groups and local entrepreneurs are in the upstream and transportation business are in the downstream. The tourism in Thachang Sub-district has the potential in terms of interesting tourist attractions and easily accessible travel route. While, tourism activities are sometimes, in addition, amenities and accommodations are provided in some tourist attractions. As a result, the supply chain linkage guideline in tourism of Thachang Community-Based Tourism Enterprise should be formulated based on the potential of the supply side tourism and tourism resources. The tourism activities should be determined for coordinating both upstream and downstream tourism supply chain in Thachang Sub-district in terms of proactive strategy, change strategy, reactive strategy, and preventive strategy. To implement these strategies, the collaboration and support of the whole tourism supply chain in Thachang Sub-district and private and public research party should be needed.

Keywords: Tourism Supply Chain, Community Enterprise, Tourism Resources

บทนำ

พื้นที่ตำบลท่าช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา เป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ของอุทยานธรณี “โคราชจีโอพาร์ค” (Khorat Geo Park) ที่มีเป้าหมายการดำเนินงานสู่จีโอพาร์คโลกของยูเนสโก (UNESCO) ทำให้พื้นที่ตำบลท่าช้างจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมศักยภาพชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนเพิ่มมากขึ้น ด้วยเป็นพื้นที่ซึ่งมีความสะดวกในการคมนาคม ทั้งระบบรางด้วยเส้นทางรถไฟปลายทางจังหวัดอุบลราชธานี หรือทางถนนด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 226 สายห้วยทะเล-วารินชำราบ ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกที่สำคัญสู่จังหวัดในภาคอีสานตอนล่าง อีกทั้งพื้นที่ตำบลท่าช้างยังเป็นที่ตั้งของท่าอากาศยานนครราชสีมา นอกจากนี้พื้นที่ตำบลท่าช้างมีลำน้ำของแม่น้ำมูลไหลผ่านจึงทำให้เป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของประชาชนมายาวนาน มีชุมชนโบราณริมลำน้ำมูล เรียกกันว่า หมู่บ้านท่าช้าง ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ในตำบลท่าช้างประกอบอาชีพเกษตรกรรม (องค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้าง, 2563ก)

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นที่มีความงดงาม มีความสำคัญหรือมีคุณค่า ซึ่งพื้นที่ตำบลท่าช้างมีทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ 1) ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ลำน้ำมูล และต้นไทรงามขนาดใหญ่ 2) สถานที่ทางประวัติศาสตร์ คือ สะพานดำ เป็นสะพานรถไฟข้ามแม่น้ำมูล และมีอุทยานซึ่งเป็นสถานที่ประทับพำนักของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ในคราวที่ทรงเสด็จตรวจงานรถไฟ รวมถึงไม้กลายเป็นหิน และโครงกระดูกซากช้างโบราณดึกดำบรรพ์ (องค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้าง, 2563ข และ สำนักงานอุทยานธรณีโคราช, 2563)

ประชาชนในตำบลท่าช้าง มีการรวมกลุ่มจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้าง เมื่อปี พ.ศ. 2561 ตามโครงการพัฒนาพื้นที่โคราชจีโอพาร์ค เพื่อพัฒนาส่งเสริมการสร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้แก่ประชาชนในพื้นที่ จากการประชุมร่วมระหว่างผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้างและนักวิจัยเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย (22 มกราคม 2562) พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้างมีความต้องการแก้ไขปัญหาข้อจำกัดของกลุ่มและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม โดยกลุ่มได้ริเริ่มทดลองเช่าเรือมาให้บริการล่องเรือนำเที่ยวตามลำน้ำมูล แต่อาจเนื่องจากกลุ่มเพิ่งถูกจัดตั้งจึงอยู่ในช่วงเริ่มต้น ทำให้ขาดความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการดำเนินงาน กลุ่มจึงขาดความพร้อมในการจัดกิจกรรมการล่องเรือสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป และในรูปแบบแพ็คเกจสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะ เช่น ไกด์นำเที่ยว กิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการในระหว่างการเดินทาง และการทำประกันภัย เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มยังมีความต้องการที่จะจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องเชื่อมโยงเพื่อสร้างให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มอาชีพที่ผลิตสินค้าชุมชน ผู้ให้บริการที่พักโฮมสเตย์ ผู้ประกอบการร้านค้าร้านอาหาร ผู้ให้บริการรถรับจ้างในการเดินทางคมนาคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบตามโซ่อุปทานการท่องเที่ยวตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ

ดังนั้น แนวทางหนึ่งของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้าง คือ ความรู้เข้าใจในการบริหารจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนและเชื่อมโยงกับธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในด้านอุปทาน หรือ Supply-side เพื่อสร้างอัตลักษณ์การท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นข้อมูลประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้น พัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่จะสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนแก่ชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้างและการท่องเที่ยวในตำบลท่าช้าง
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของอุปทานการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวในตำบลท่าช้าง
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการเชื่อมโยงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้าง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรม และลักษณะที่เป็นนามธรรม ซึ่งมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ในลักษณะที่เรียกว่า แหล่งท่องเที่ยว หรือไม่อยู่ในลักษณะแหล่งท่องเที่ยวก็ได้ เช่น ภาษา วิถีชีวิต การแต่งกาย อาหารประจำชาติ เป็นต้น (วรรณา ศิลปอาชา, 2545) โดยสิ่งเหล่านั้นจะต้องมีความงามแปลกตา มีความสำคัญหรือมีคุณค่า รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตอันดีงามที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมอันทรงคุณค่า และมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ (อิสริยา เลหาติรานนท์, 2552)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีความสวยงามแปลกตาตามสภาพทางภูมิศาสตร์และธรณีวิทยา 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ซึ่งมนุษย์แต่ละกลุ่มหรือชุมชนได้สร้างประดิษฐ์คิดค้น และยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน และ 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552)

คุณลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปท่องเที่ยวได้ ควรมีลักษณะหลักที่สำคัญ 5 ประการ หรือที่เรียกว่า 5As (Dickman, 1997) ได้แก่

- 1) จุดดึงดูด (Attractions) คือ ความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว
- 2) เดินทางเข้าถึง (Accessibility) คือ วิธีการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวนั้น
- 3) กิจกรรม (Activities) ซึ่งเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว
- 4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) คือ พื้นฐานบริการที่นักท่องเที่ยวคาดหวัง
- 5) ที่พัก (Accommodation) เพื่อการพักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว

2. โซ่อุปทานการท่องเที่ยว

แนวคิดด้านการจัดการโซ่อุปทาน หมายถึง การประสานงานเชิงกลยุทธ์อย่างเป็นระบบของหน้าที่ทางธุรกิจภายในองค์กรและระหว่างองค์กรที่เชื่อมโยงกันเพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพระยะยาวขององค์กรเองและองค์กรที่เชื่อมโยงกัน (Mentzer, 2001)

จากมุมมองของโซ่อุปทาน ซึ่งมีองค์ประกอบของอุตสาหกรรมต้นน้ำ (Upstream) อุตสาหกรรมกลางน้ำ และอุตสาหกรรมปลายน้ำ (Downstream) ทำให้โซ่อุปทานการท่องเที่ยวมี

หลากหลายองค์ประกอบเกี่ยวข้องกับหลายองค์กรทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน เชื่อมโยงกันในลักษณะโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry) ได้แก่ 1) อุตสาหกรรมต้นน้ำ คือ อุตสาหกรรมการต้อนรับ (Hospitality Industry) ที่อำนวยความสะดวกสบาย หรือสถานที่ที่ทำให้เกิดกิจกรรมสังสรรค์ใช้เวลาร่วมกัน 2) อุตสาหกรรมกลางน้ำ เป็นแกนกลางที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมต้นน้ำ และปลายน้ำ ในลักษณะการค้าการท่องเที่ยว ที่ต้องมีการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจ การทำการตลาดการท่องเที่ยว และ 3) อุตสาหกรรมปลายน้ำ คือ อุตสาหกรรมการเดินทาง (Travel Industry) ทั้งทางบก ทางอากาศ และทางน้ำ ด้วยยานพาหนะต่าง ๆ ที่สร้างให้เกิดกิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยว โดยการเคลื่อนย้ายนำพานักท่องเที่ยวเข้ารับบริการธุรกิจต้นน้ำ และกลางน้ำ (Pizam, 2009 อ้างถึงใน ชิตพงษ์ อัยสานนท์, 2558)

3. วิสาหกิจชุมชน และการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) หมายถึง กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ทั้งในรูปแบบนิติบุคคล หรือไม้นิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน วิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยสามารถจัดตั้งและดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 โดยมีหลักการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2560)

ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน มีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุนแรงงานในชุมชนเป็นหลัก 3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน 4) เป็นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล 5) ดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ 6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญ และ 7) มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย

ความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) โดย องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2561) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สังคม ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญา ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยอาจจะมีหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ให้การสนับสนุน แต่คนในชุมชนถือเป็นเจ้าบ้านที่ส่งมอบผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมการท่องเที่ยว การบริการ และประสบการณ์การท่องเที่ยวให้แก่ผู้มาเยือนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว โซ่อุปทานการท่องเที่ยว และวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ โดย วิษสุตา ร้อยพิลา และปรีดา ไชยา (2558) พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Amenities) มากที่สุด รองลงมาคือความเป็นมิตรไมตรี (Amities) และสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ในขณะที่กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) มีผลกระทบน้อยมาก

สำหรับการจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยว มนทิรา สังข์ทอง ธนภฤต ยอดอุดม และวิศ คำหาญพล (2560) พบว่า ผู้ประกอบการเป็นองค์ประกอบสำคัญในโซ่อุปทานการท่องเที่ยวของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ที่พัทโฮมสเตย์ซึ่งมีความสัมพันธ์ในลักษณะเชื่อมโยงต่อกันไปตั้งแต่ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ได้แก่ น้ำเที่ยว อาหาร ผลิตภัณฑ์ และพาหนะต้นกล้า เมื่อพิจารณาในแต่ละส่วนสำหรับโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง โดย จิรนนท์ เข็มจันทร์ ปัญญา หมั่นเก็บ และณัฐพศุทธิ์ ภัทธีราสินศิริ (2561) พบว่า 1) ต้นน้ำ คือ ทรัพยากร อาหารและเครื่องมือ เครื่องมืออุปกรณ์ งานฝีมือท้องถิ่นและการแปรรูป น้ำและพลังงาน และขยะ/รีไซเคิล 2) กลางน้ำ ได้แก่ ที่พักอาศัย การขนส่งเดินทาง กิจกรรม ตัวแทนจัดการเดินทางท่องเที่ยว และ 3) ปลายน้ำ คือ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับ สุจิตา ศรีไชยวาน และขวัญกมล ดอนขวา (2556) ที่ระบุว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยปลายน้ำของโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ณ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเกิดจากปัจจัยกลางน้ำ คือ การให้บริการด้านที่พัก เดินทาง สถานที่และกิจกรรม และอาหารและงานฝีมือท้องถิ่น โดยสัมพันธ์กับปัจจัยต้นน้ำ คือ การบริหารจัดการด้านทรัพยากรและศักยภาพ คุณลักษณะขององค์กร การไหลเวียนของข้อมูล ค่านิยมและวัฒนธรรม ความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และประสบการณ์และการปฏิบัติหน้าที่

ในส่วนการประสานงานในโซ่อุปทานการท่องเที่ยวระหว่างธุรกิจโรงแรมและธุรกิจนำเที่ยว Guo, X., and He, L. (2012) พบว่า ปัญหาการประสานงานระหว่างธุรกิจโรงแรมกับธุรกิจนำเที่ยวเนื่องจากธุรกิจโรงแรมมีอำนาจต่อรองสูงกว่าจึงทำให้มีรายได้จากโปรแกรมท่องเที่ยวมากกว่าธุรกิจนำเที่ยว การบรรเทาปัญหาให้สามารถประสานงานได้บรรลุผลจึงควรใช้กลยุทธ์การให้สิ่งจูงใจ ในรูปแบบสัญญาที่มีส่วนลดราคาตามปริมาณบนพื้นฐานการแบ่งปันรายได้

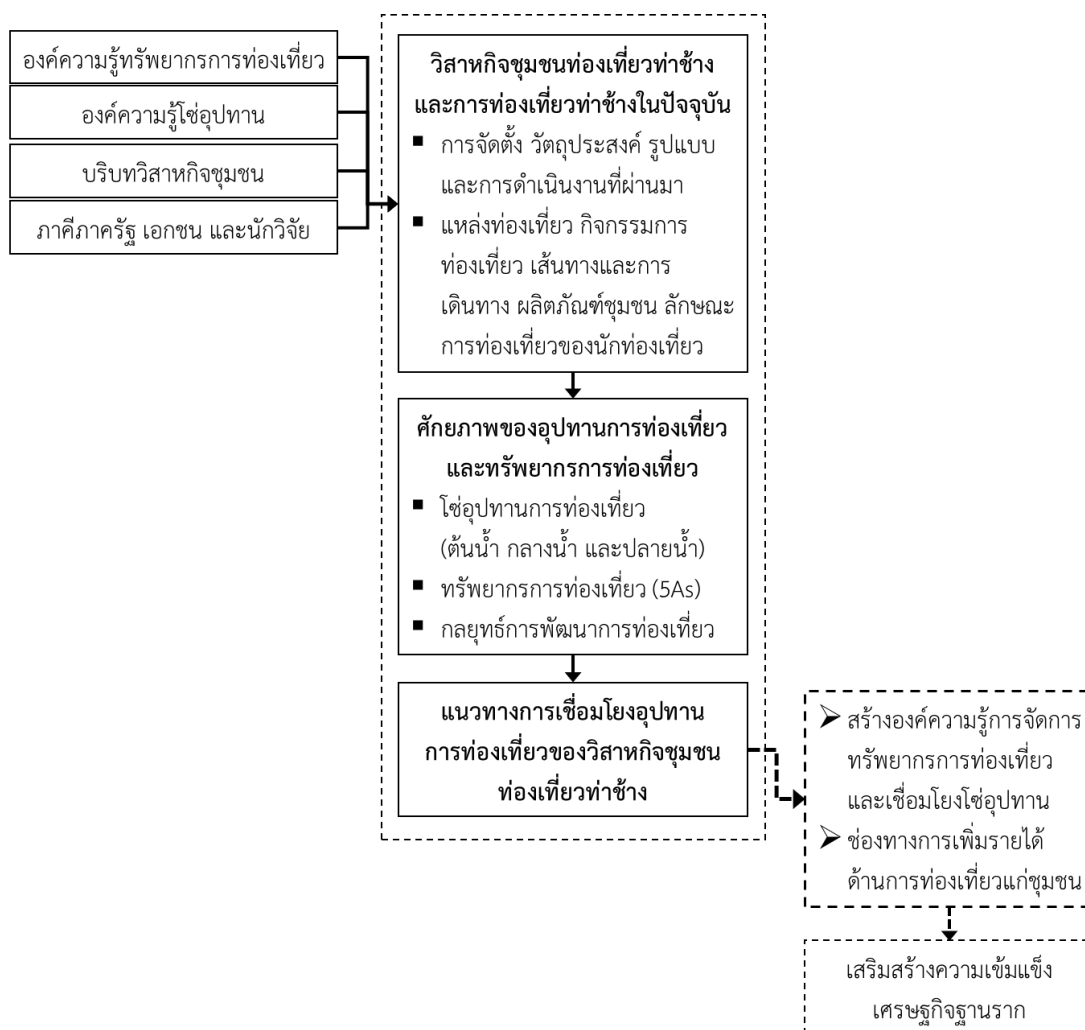
สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่เกาะช้างใต้ จังหวัดตราด โดย ทิพย์สุตา พุฒจรรย์ และคณะ (2556) ได้นำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ดำเนินการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวใน 3 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชน และทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) กระบวนการ ได้แก่ การบริหารจัดการชุมชน การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การจัดการผลประโยชน์ การจัดการเรียนรู้ การเชื่อมโยงสู่ชุมชน และการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ และ 3) ผลลัพธ์สู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ณัฐพัชร มณีโรจน์ (2560) นำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย การศึกษาความเป็นไปได้เบื้องต้น การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมและให้ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สมาชิก การศึกษาศักยภาพชุมชนและความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยว การวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาศักยภาพร่วมกัน การพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว การกำหนดวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ นโยบาย และกฎกติกาต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยว การกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว การจัดทำโปรแกรมเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน การทดลองและ

ประเมินผลโปรแกรมเส้นทางและกิจกรรมฯ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งระบบ การจัดโปรแกรมส่งเสริมการตลาด และการติดตามและประเมินผล

Nair & Hamzah (2015) ระบุถึงความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มี 9 กระบวนการ โดยช่วงที่ 1 คือ การเริ่มต้นและการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ 1) การระบุความต้องการและความพร้อมของชุมชนสำหรับการท่องเที่ยว 2) การศึกษาและเตรียมชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว 3) การระบุและจัดตั้งผู้นำ และตัวแทนท้องถิ่น และ 4) การเตรียมและพัฒนาองค์กรชุมชน ส่วนช่วงที่ 2 คือ การนำไปสู่ความยั่งยืน ได้แก่ 5) การพัฒนาพันธมิตร 6) การเลือกและบูรณาการกระบวนการ 7) วางแผนและออกแบบสินค้าคุณภาพ 8) กำหนดความต้องการตลาดและพัฒนากลยุทธ์การตลาด และ 9) การปฏิบัติและติดตามการดำเนินงาน

จากแนวคิดและงานวิจัยดังกล่าว นำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดเพื่อพัฒนาแนวทางการเชื่อมโยงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวท่าช้าง ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาการเชื่อมโยงโซ่อุปทานวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้างครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Approach) โดยการสัมภาษณ์ สังเกต ระดมสมอง กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร นำมาวิเคราะห์ และสรุปนำเสนอผลการศึกษา

2. กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นประชากรในการศึกษา ได้แก่ ผู้นำและกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้าง ผู้บริหารหรือผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้าง วิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการธุรกิจในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว จำนวนรวม 15 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาเชิงคุณภาพครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย

3.1 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

3.2 แบบบันทึกการระดมสมอง

3.3 แบบบันทึกข้อมูลและการสังเกต

เครื่องมือการวิจัยได้พัฒนาจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยต่าง ๆ นำมากำหนดหัวข้อ และประเด็นคำถามในการศึกษา โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาของคำถามหลัก และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยก่อนนำเครื่องมือไปใช้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างเดือนมีนาคม 2562 ถึงเดือน มิถุนายน 2563 โดยข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิเก็บรวบรวมจากเอกสาร หลักฐาน เว็บไซต์ต่าง ๆ และข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิเก็บรวบรวมจากกลุ่มเป้าหมายการวิจัย มีเครื่องมือการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการลงพื้นที่สังเกตโดยใช้แบบบันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการจัดเวทีระดมสมองด้วยแบบบันทึกการระดมสมอง และการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากการค้นคว้าสรุปข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ นำมาบันทึกในแบบบันทึกข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) เพื่อให้เกิดกระบวนการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) ในด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ด้านข้อมูล และด้านผู้วิจัย โดยมีคณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์ สังเกต และระดมสมอง และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้นำมาตรวจสอบความสอดคล้องตรงกัน และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการบรรยายพรรณนา ตารางสรุป และแผนภาพ

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้างและการท่องเที่ยวตำบลท่าช้าง

วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้าง โคราทจีโอพาร์ค (Khorat Geopark) จัดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ในปี พ.ศ. 2561 ภายใต้การส่งเสริมของสถาบันวิจัยไม้กลายเป็นหินและทรัพยากรธรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาดูแลบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ได้มาตรฐาน และก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้างสนับสนุนการรวมกลุ่มและการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้างมีโครงสร้างการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการดำเนินการ ประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการดำเนินการ รองประธานคณะกรรมการดำเนินการ คณะกรรมการ เจริญญิก และ เลขานุการ สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวและการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้าง มีดังนี้

1.1 แหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ตำบลท่าช้างมีแหล่งท่องเที่ยว 4 แห่ง คือ 1) ลานไพรเฉลิมพระเกียรติ หรือไพรงามท่าช้าง 2) พื้นที่จัดแสดงซากเรือโบราณ 3) ภูมิทัศน์โขลงช้างศึกดำบรรพ์ และ 4) สะพานดำ ซึ่งทั้ง 4 แหล่งท่องเที่ยวนี้ตั้งอยู่ติดริมลำน้ำมูลซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างที่มีลำน้ำไหลผ่านพื้นที่ตำบลท่าช้าง

1.2 กิจกรรมการท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้างได้จัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งได้เป็น 2 ประเภทหลัก คือ 1) กิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ได้แก่ งานประเพณีสงกรานต์และวันผู้สูงอายุ งานประเพณีวันลอยกระทง และ 2) กิจกรรมนันทนาการ ได้แก่ กิจกรรมเดิน วิ่ง ปั่น และกิจกรรมล่องแพแลลำมูล

1.3 เส้นทางเดินทางท่องเที่ยว พื้นที่ตำบลท่าช้างมีเส้นทางคมนาคม 2 รูปแบบหลัก คือ ทางบก และทางน้ำ โดยทางบกสามารถสัญจรได้ทั้งทางถนน โดยรถส่วนบุคคลหรือรถรับจ้างไม่ประจำทาง และรถโดยสารสาธารณะ ส่วนทางรางพื้นที่ตำบลท่าช้างมีเส้นทางรถไฟและมีสถานีรถไฟชื่อ สถานีท่าช้าง สำหรับทางน้ำ สามารถเดินทางได้ด้วยเรือเช่าเหมาลำซึ่งไม่เป็นที่นิยม

1.4 ผลิตภัณฑ์ชุมชน ประชาชนมีการรวมกลุ่มอาชีพ ผลิตภัณฑ์และให้บริการ ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มเสื้อทอมือ กลุ่มน้ำพริกปลาข้าวบอง กลุ่มปลาแห้งแดดเดียว กลุ่มพวงกุญแจลูกปัด

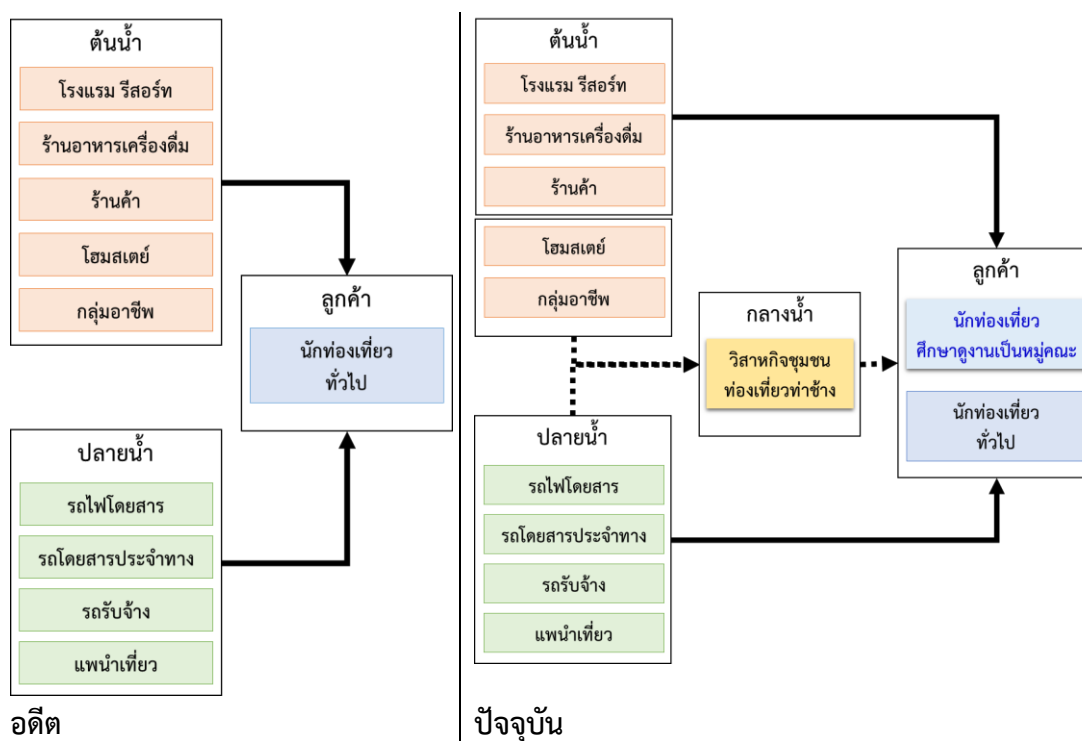
1.5 ลักษณะการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวพักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวตำบลท่าช้าง จำแนกได้ 2 กลุ่มหลัก คือ 1) นักท่องเที่ยวทัศนอาจร ที่เดินทางมาเป็นหมู่คณะ และ 2) นักท่องเที่ยวทั่วไป ที่เดินทางมาเป็นครอบครัว หรือกลุ่มเพื่อนฝูง

2. ศักยภาพอุปทานการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวในตำบลท่าช้าง

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของสภาพปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้างและการท่องเที่ยวตำบลท่าช้าง สรุปได้เป็น 3 ส่วน คือ 1) โซ่อุปทานการท่องเที่ยว 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยว และ 3) ศักยภาพอุปทานของการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวในตำบลท่าช้าง

2.1 โซ่อุปทานการท่องเที่ยว สมาชิกโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ต้นน้ำ คือ โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านค้าชุมชน 2) กลางน้ำ คือ วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้าง และ 3) ปลายน้ำ คือ รถรับจ้าง รถประจำทาง รถไฟ ทั้งนี้ ในอดีตมีเพียงสมาชิกต้นน้ำ

และปลายน้ำ จนกระทั่งมีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้าง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการประสานงาน การจัดการท่องเที่ยว จึงเสมือนเป็นสมาชิกโซ่อุปทานกลางน้ำ ดังนั้น รูปแบบโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ตำบลท่าช้างสามารถเปรียบเทียบในอดีตและปัจจุบัน แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 เปรียบเทียบโซ่อุปทานการท่องเที่ยวตำบลท่าช้างในอดีตและปัจจุบัน

2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยว องค์ประกอบทรัพยากรการท่องเที่ยวตำบลท่าช้าง ได้แก่

2.2.1 แหล่งท่องเที่ยว 4 แหล่งสำคัญ มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

2.2.2 เส้นทางคมนาคม สามารถเดินทางเส้นทางบกโดยรถยนต์และรถไฟซึ่งเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกยกเว้นบางครั้งในฤดูฝน ส่วนเส้นทางน้ำซึ่งใช้การเช่าเหมาเรือเป็นครั้งคราวและอาจไม่สามารถเดินทางได้ในฤดูแล้ง

2.2.3 กิจกรรมการท่องเที่ยว มีความเกี่ยวเนื่องกับแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงวิถีชีวิตชุมชน แต่มีการจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราวเท่านั้น ไม่ต่อเนื่อง

2.2.4 สิ่งอำนวยความสะดวกและที่พัก มีผู้ให้บริการในพื้นที่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว

2.2.5 ผลิตภัณฑ์ชุมชน มีสินค้าในท้องถิ่นแต่ยังไม่โดดเด่นหรือมีชื่อเสียงมากนัก

2.3 ศักยภาพของอุปทานการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวตำบลท่าช้าง จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis พบจุดแข็งและจุดอ่อนภายใน รวมถึงโอกาสและอุปสรรคจากภายนอก ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อกำหนดกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยว

ปัจจัยภายใน	จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
ปัจจัยภายนอก	1. แหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย 2. ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวอยู่ไม่ไกล 3. รูปแบบการเดินทางที่หลากหลายเป็นประสบการณ์ท่องเที่ยว 4. นักท่องเที่ยวหมู่คณะมีการนัดหมายล่วงหน้าเพื่อเตรียมบริการ	1. กิจกรรมการท่องเที่ยวดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นครั้งคราว 2. กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่หลากหลาย นักท่องเที่ยวอยู่ไม่นาน 3. สิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่ครบ นักท่องเที่ยวอยู่ได้ไม่นาน 4. บางแหล่งท่องเที่ยวมีข้อจำกัดการเดินทางเข้าถึง 5. ประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อออนไลน์น้อย 6. นักท่องเที่ยวทั่วไปในท้องถิ่นมักไม่สนใจผลิตภัณฑ์ชุมชน 7. บริการแพคเกจล่องเรือและอาหารต้องจองล่วงหน้า 8. สิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวยังไม่มาก
โอกาส (O) 1. ภาครัฐสนับสนุนการจัดตั้งอุทยานธรณีโคราช 2. นักท่องเที่ยวสนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนและท่องเที่ยวโดยรถไฟมากขึ้น 3. สถาบันการศึกษามีการจัดศึกษาดูงานต่อเนื่อง 4. ภาครัฐกระตุ้นการท่องเที่ยวในประเทศ	กลยุทธ์ SO – กลยุทธ์เชิงรุก - รูปแบบการเดินทางที่หลากหลายและที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวอยู่ไม่ไกลเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวโดยชุมชนและท่องเที่ยวโดยรถไฟ	กลยุทธ์ WO – กลยุทธ์เชิงแก้ไข - การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวสู่สถาบันการศึกษา และผ่านสื่อสังคม - รูปแบบกิจกรรมการให้ข้อมูลความรู้หลากหลายเพิ่มเติม
อุปสรรค (T) 1. ลำน้ำมูลแห้งในฤดูแล้ง 2. สะพานดำอยู่ในพื้นที่การรถไฟ 3. เศรษฐกิจตกต่ำประชาชนระงับการใช้จ่าย	กลยุทธ์ ST – กลยุทธ์เชิงรับ - รูปแบบการเดินทางที่หลากหลายทดแทนการล่องเรือช่วงฤดูแล้ง	กลยุทธ์ WT – กลยุทธ์เชิงป้องกัน - จัดกิจกรรมทำผลิตภัณฑ์ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว

จากศักยภาพดังกล่าวสามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้าง โดยการเชื่อมโยงโซ่อุปทานได้ 4 กลยุทธ์ ดังนี้

2.3.1 กลยุทธ์เชิงรุก จากจุดแข็งและโอกาส นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมการเดินทางที่หลากหลายเพื่อเพิ่มประสบการณ์ท่องเที่ยว ในรูปแบบแพ็คเกจได้

2.3.2 กลยุทธ์เชิงแก้ไข จากจุดอ่อนและโอกาส ควรเน้นประชาสัมพันธ์แพ็คเกจการท่องเที่ยวไปสู่องค์กร และผ่านสื่อสังคมให้กลุ่มลูกค้าเป้าหมายรับรู้ รวมถึงเพิ่มกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมเพิ่มประสบการณ์ท่องเที่ยว

2.3.3 กลยุทธ์เชิงรับ จากจุดแข็งและอุปสรรค โดยเพิ่มกิจกรรมการเดินทางหลายรูปแบบเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รองรับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวโดยการล่องเรือไม่ได้ในฤดูแล้ง

2.3.4 กลยุทธ์ป้องกัน จากจุดอ่อนและอุปสรรค โดยเพิ่มกิจกรรมสาธิตสินค้าชุมชน ป้องกันจุดด้อยที่กิจกรรมท่องเที่ยวดึงดูดเป็นบางครั้ง และข้อจำกัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง

3. แนวทางเชื่อมโยงโซ่อุปทานการท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวท่าช้าง

จากศักยภาพและกลยุทธ์สามารถนำมากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยสร้างการเชื่อมโยงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวต้นน้ำและปลายน้ำ ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ดังนี้

3.1 กิจกรรม “นั่งรถไฟ ไปท่าช้าง” สำหรับกลยุทธ์เชิงรุกและเชิงรับ เน้นเชื่อมโยงปลายน้ำ โดยมีแพ็คเกจท่องเที่ยวโดยรถไฟในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เส้นทางจากสถานีรถไฟนครราชสีมาถึงสถานีรถไฟท่าช้าง จากนั้นเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ท่าช้างด้วยรถยนต์หรือเรือรับจ้างในท้องถิ่น เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยรูปแบบการเดินทางที่หลากหลาย เพิ่มประสบการณ์ที่สนุกแปลกใหม่

3.2 กิจกรรม “รู้หรือไม่ ท่าช้างมีอะไรน่าสนใจ” สำหรับกลยุทธ์เชิงแก้ไข เน้นเชื่อมโยงโซ่อุปทานต้นน้ำและปลายน้ำ โดยประชาสัมพันธ์ 2 ช่องทาง คือ 1) จัดหมายแผ่นพับประชาสัมพันธ์สำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มองค์กร เช่น สถาบันการศึกษาทั้งรัฐและเอกชนในจังหวัด และ 2) สื่อสังคมออนไลน์ สำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป เพื่อสร้างการรับรู้แหล่งท่องเที่ยวในตำบลท่าช้างให้มากขึ้น

3.3 กิจกรรม “น้องน้อย คอยเล่าเรื่อง” เป็นกลยุทธ์เชิงแก้ไข เน้นเชื่อมโยงต้นน้ำ สร้างกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น โดยจัดให้มีเยาวชนนักเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยว และมีกลุ่มอาชีพให้บริการจำหน่ายอาหารเครื่องดื่มท้องถิ่นไว้บริการ

3.4 กิจกรรม “ของขวัญ ของฝาก ของใช้ ของเรา” สำหรับกลยุทธ์เชิงป้องกัน เน้นเชื่อมโยงต้นน้ำ โดยจัดกิจกรรมสาธิตและทดลองผลิตสินค้าชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน

ทั้งนี้ กิจกรรมดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ร่วมกันของสมาชิกในโซ่อุปทานร่วมกับภาคีเครือข่ายภาครัฐ และเอกชนในท้องถิ่น

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเกิดข้อค้นพบสำคัญสอดคล้องกับแนวคิดวิสาหกิจชุมชนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน และโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ดังนี้

พัฒนาการของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้าง จากช่วงเริ่มต้นจัดตั้งกลุ่มโดยคนในชุมชนจนถึงปัจจุบันเป็นช่วงดำเนินการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมกับภาคี ดังเช่น การกำหนดกลยุทธ์ซึ่งเป็นแนวทางการเชื่อมโยงโซ่อุปทานที่เกิดจากการระดมสมองในการศึกษารั้งนี้ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวรองรับนักท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะและนักท่องเที่ยวทั่วไป สอดคล้องกับ Nair & Hamzah (2015) ที่ระบุกระบวนการสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก แบ่งเป็น 2 ช่วง โดยช่วงที่ 1 คือ 1) ระบุความต้องการความพร้อมชุมชน 2) ศึกษาและเตรียมชุมชน 3) จัดตั้งผู้นำและ

ตัวแทนชุมชน และ 4) เตรียมและพัฒนางานองค์กรชุมชน และช่วงที่ 2 คือ 5) พัฒนาพันธมิตร 6) เลือกและบูรณาการกระบวนการ 7) วางแผนและออกแบบสินค้าคุณภาพ 8) กำหนดความต้องการและพัฒนากลยุทธ์การตลาด และ 9) ปฏิบัติและติดตามการดำเนินงาน ความสอดคล้องนี้สนับสนุนแนวทางดังกล่าวเป็นต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ต่อไป

วิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวทำช้างมู่งเน้นส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชน สอดคล้องกับ ทิพย์สุตา พุฒจรัส และคณะ (2556) ที่นำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสลักคอกบนพื้นที่เกาะช้างใต้ จังหวัดตราด ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า คือ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว ผู้นำ สมาชิก และทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) กระบวนการ คือ การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การจัดการผลประโยชน์และการเรียนรู้ การเชื่อมโยงสู่ชุมชน และการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ และ 3) ผลลัพธ์สู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับ สุดถนอม ต้นเจริญ (2560) ที่ระบุว่า ศักยภาพด้านองค์กรชุมชน ระบบสังคมที่เข้าใจกัน ชุมชนสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ และการจัดการการท่องเที่ยวโดยมีการรับรู้และเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนในเรื่องการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากที่สุด จากการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม

ศักยภาพโซ่อุปทานการท่องเที่ยวตำบลท่าช้าง จำแนกต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำด้วยบทบาทสมาชิกตามแนวคิดของ Pizam (2009) อ้างถึงใน ชิตพงษ์ อัยสานนท์ (2558) โดย 1) ต้นน้ำ คือ กลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการอำนวยความสะดวกด้านท่องเที่ยว 2) กลางน้ำ คือ ผู้ดำเนินการเชื่อมโยงต้นน้ำและปลายน้ำ และ 3) ปลายน้ำ คือ ผู้ประกอบการขนส่ง ผู้ดำเนินกิจกรรมเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยว รูปแบบนี้สอดคล้องกับ มนทิรา สังข์ทอง ธนภุต ยอดอุดม และวิศ คำหาญพล (2560) ที่ระบุว่า โซ่อุปทานการท่องเที่ยวของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโหมสเตย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ คือ ธุรกิจที่พักโฮมสเตย์ อาหาร ผลิตภัณฑ์และแพคเกจ ในขณะที่แตกต่างกัน จิรนนท์ เจริญชัย ปัญญา หมั่นเก็บ และณัฐพศุทธิ์ ภัทธีราสินศิริ (2561) ที่นำเสนอ โซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง โดย 1) ต้นน้ำ คือ ทรัพยากรอาหารเครื่องดื่ม เครื่องมืออุปกรณ์ งานฝีมือท้องถิ่น น้ำและพลังงาน 2) กลางน้ำ คือ ที่พัก การเดินทางและตัวแทนจัดการเดินทาง และ 3) ปลายน้ำ คือ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ข้อแตกต่างนี้สะท้อนถึงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวสามารถจำแนกด้วยมุมมองเชิงระบบ โดยทรัพยากรปัจจัยนำเข้าเป็นต้นน้ำ กระบวนการบริหารจัดการเป็นกลางน้ำ และผลผลิตผลลัพธ์เป็นปลายน้ำ

ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว ตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5As ซึ่งพื้นที่ตำบลท่าช้างมีจุดอ่อนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มากนัก ถึงแม้จะมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ซึ่งข้อสรุปนี้ สนับสนุนโดย วิษสุตา ร้อยพิลา และปรีดา ไชยา (2558) ที่พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวก ความเป็นมิตรไมตรี และสิ่งดึงดูดใจเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวหลักที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ มากกว่าองค์ประกอบด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาครั้งนี้ได้นำเสนอกลยุทธ์ซึ่งเป็นแนวทางการเชื่อมโยงโซ่อุปทานจากพื้นฐานด้านอุปทานเป็นหลัก ในขณะที่การศึกษาของ กรวรรณ สังขกร และคณะ (2558) นำเสนอการสร้างเชื่อมโยงโซ่อุปทานพื้นที่ภาคเหนือตอนบนตามความสนใจของนักท่องเที่ยว ภายใต้พฤติกรรม

ท่องเที่ยว ซึ่งเชื่อมโยงโดยมุ่งเน้นจากอุปสงค์ ทั้งนี้ สะท้อนถึงการพัฒนาโซ่อุปทานสามารถพัฒนาได้ทั้งจากด้านอุปทาน และ/หรืออุปสงค์ ซึ่งต้องพิจารณาตามบริบทการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

การศึกษานี้ได้นำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวท่าช้าง โดยการเชื่อมโยงโซ่อุปทานต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และเกิดการพัฒนาองค์ความรู้แก่วิสาหกิจชุมชน บนพื้นฐานสภาพปัจจุบันและศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในอนาคตย่อมส่งผลกระทบต่อปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ดังนั้น แนวทางที่นำเสนอควรมีการทบทวนและวิเคราะห์ศักยภาพอยู่เสมอและต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษานี้มุ่งเน้นการเชื่อมโยงโซ่อุปทานด้านอุปทานเป็นหลัก ซึ่งยังสามารถพัฒนาศึกษาต่อยอดด้านอุปสงค์ (Demand-side) เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งการศึกษานี้ยังอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จึงเป็นโอกาสให้นำผลการศึกษาไปขยายผลไปสู่การวิจัยเชิงปริมาณในการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวอื่นในวงกว้างต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรวรรณ สังขกร และคณะ. (2558). การเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานคณะกรรมการกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2552). ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย ชุดภาคอีสาน : นครราชสีมา. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- จิรนนท์ เข็มจันทร์, ปัญญา หมั่นเก็บ และณัฐพศุทธิ์ ภัทธีราสินศิริ. (2561). การจัดการโซ่อุปทานสำหรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง. วารสารสมาคมนักวิจัย, 23(3), 98-110.
- จิตพงษ์ อัยสานนท์. (2558). มอรรบทิศคิตอย่าง Supply Chain Logistics and Supply Chain Management ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2563, จาก <http://www.thailandindustry.com/online/view2.php?id=66§ion=5&issues=3>
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสารวิชาการการท่องเที่ยว นานาชาติ, 13(2), 25-46.
- ทิพย์สุดา พุฒจรัส และคณะ. (2556). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนสลักคอก จังหวัดตราด. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 5(2), 102-117.
- มนทิรา สังข์ทอง, ธนภฤต ยอดอุดม, และวิศ คำหาญพล. (2560). โซ่อุปทานการท่องเที่ยวของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโสมสเตย์. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ครั้งที่ 12, หน้า 1169-1177. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- วรรณา ศิลปอาษา. (2545). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว**. เอกสาร
การสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว: Tourism resource management
(หน่วยที่ 1). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิษสุตา ร้อยพิลา และปรีดา ไชยา. (2558). องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีผลต่อการ
ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดกาฬสินธุ์. **วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ใน
พระบรมราชูปถัมภ์**, 10(3), 197-211.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2560). **วิสาหกิจชุมชนน่ารู้**. สืบค้นเมื่อ
20 กันยายน 2560, จาก <http://www.sceb.doe.go.th/Ssceb2.htm>.
- สำนักงานอุทยานธรณีโคราช. (2563). **แหล่งท่องเที่ยว**. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2563, จาก
<https://www.khoratgeopark.com/Content.aspx?type=travelgeo>.
- สุจิตา ศรีไชยวาน และขวัญมกล ดอนขวา. (2556). ห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา. **วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร**,
7(1), 36-47.
- สุดถนอม ตันเจริญ. (2560). ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืนของชุมชนบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม. **วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. 36(6), 192-202.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2561).
แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยชุมชน เพื่อชุมชน. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2562,
จาก <http://www.dasta.or.th/th/component/k2/item/4196-3c-concept>.
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้าง. (2563ก). **ประวัติความเป็นมา**. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2563,
จาก <http://www.tachangkorat.go.th/info.php?cg=2&ct=1>.
- _____. (2563ข). **แหล่งท่องเที่ยว**. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2563, จาก
<http://www.tachangkorat.go.th/info.php?cg=2&ct=13>.
- อิสริยา เลหาดีรานนท์. (2552). **ทรัพยากรการท่องเที่ยว (๑๔ เมษายน ๒๕๕๒)**. สืบค้นเมื่อ 20
มีนาคม 2562, จาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=ทรัพยากรการท่องเที่ยว-๑>.
- Dickman, S. (1997). **Tourism: An Introductory Text**. 3rd ed., Australia: Hodder
Education.
- Guo, X., and He, L. (2012). Tourism Supply-Chain Coordination: The Cooperation
between Tourism Hotel and Tour Operator. **Tourism Economics**, 18(6),
1361–1376.
- Mentzer, J.T. (2001). **Supply Chain Management**. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Nair, V. and Hamzah, A. (2015). Successful community-based tourism approaches for
rural destinations: The Asia Pacific experience. **Worldwide Hospitality and
Tourism Themes**, 7(5), 429-439.